

مؤسسه مطالعات راهبردی و دیپلماسی دفاعی

Institute of Strategic Studies
and Defence Diplomacy (ISSDD)

گزارش راهبردی

مؤسسه مطالعات راهبردی و دیپلماسی دفاعی

سایه روشن احیای برجام

(آمریکا، چین)

دی ماه ۱۴۰۰ • شماره شصت و هشتم

مؤسسه مطالعات راهبردی و دیپلماسی دفاعی
وابسته به امور بین الملل ودجا

Institute of Strategic Studies and Defence Diplomacy (ISSDD)

سایه روشن احیای برجام

(آمریکا، چین)

دی ماه ۱۴۰۰ • شماره شصت و هشتم

مؤسسه مطالعات راهبردی و دیپلماسی دفاعی
وابسته به امور بین الملل ودجا

چکیده

نگاه دولت فعلی ایالات متحده آمریکا به چین همکاری پیرامون مسائل مشترک و مدیریت مسئولانه رقابت پیرامون موضوعات اختلافی است؛ به گونه‌ای که به تنش و درگیری منجر نشود. یکی از مسائل مشترک میان دو کشور عدم اشاعه هسته‌ای است. بر این اساس چین برجام را یک ابزار موثر منع اشاعه هسته‌ای تلقی کرده و متمایل است با احیای برجام و تحت نظر بودن برنامه هسته‌ای ایران توسط آژانس بین‌المللی انرژی اتمی از رقابت هسته‌ای در غرب آسیا جلوگیری کند؛ موضعی که می‌تواند بستری برای همکاری میان پکن و واشنگتن باشد. به نظر می‌رسد در برهه کنونی، گزینه اصلی واشنگتن برای فشار بر ایران برای متعادل کردن خواسته‌های خود در مذاکرات با چین باشد.

سایه روشن احیای برجام

با ثبات در غرب آسیا میان چین و آمریکا هم پوشانی و اشتراک ایجاد شود.

۴. در ارتباط با آمریکا نیز ثبات در غرب آسیا برای آمریکا در بعد کلان سیاست خارجی آن کشور مبنی بر عدم توجه و خروج نظامی از منطقه دارای اهمیت است و لازمه این ثبات احیای برجام است زیرا در صورت عدم احیای برجام رقابت‌های منطقه‌ای میان ایران، سعودی و سایر کشورهای منطقه تشدید خواهد شد.

تغییر رویکرد دولت بایدن در مقایسه با دولت ترامپ در ارتباط با سیاست چین در قبال ایران و برجام

رویکرد آمریکا در قبال چین در ارتباط با ج.ا.ا و برجام از تحریم محور دوره ترامپ که صرفاً هزینه‌سازی برای چین بود به رویکرد دیپلماتیک محور (سفر وندی شرمین معاون سیاسی وزیر امور خارجه آمریکا به پکن و تماس‌های تلفنی رابرت مالی نماینده ویژه آمریکا در امور ایران با مقام چینی در خصوص احیای برجام) که نوعی بازی برد-برد محسوب می‌شود، تغییر کرده است. خرید نفت ایران توسط چین علی‌رغم تحریم‌های آمریکا که نشانه‌ای بود برای مخافت چین با سیاست‌ها و تحریم‌های یک جانبه آمریکا در صحنه بین‌المللی، اکنون می‌تواند به اهرمی برای چین در امتیازگیری از آمریکا و ایران تبدیل شود.

نقش چین در مذاکرات احیای برجام

در حالی که چین در مذاکرات منتهی به برجام در سال‌های ۲۰۱۳ تا ۲۰۱۵ نقش ثانویه و غیر فعال داشت، اما پس از خروج آمریکا از برجام و اعمال سیاست فشار حداکثری و نقشی که چین برای ایران در کاهش این فشار و عدم تحقق به صفر رسانیدن صادرات نفت ایران توسط ترامپ داشته است، آن را در مذاکرات احیای برجام به عضو مهم و تاثیرگذار تبدیل کرده است. طبق گزارش روزنامه وال استریت ژورنال در ششم دسامبر، چین در دور اخیر مذاکرات احیای برجام در وین فعال تر بوده و به تعبیر گزارش

■ نگاه آمریکا به چین در سیاست خارجی دولت بایدن را می‌توان در سخنرانی مقامات و اسناد منتشر شده دولت بایدن مشاهده کرد که عبارتند از همکاری در عین رقابت مدیریت شده و مسئولانه. برخی از ادله این رویکرد عبارتند از:

۱. بلینکن در سخنرانی پیرامون اولویت‌های سیاست خارجی دولت بایدن در ارتباط با چین گفت: "روابط آمریکا با چین آن زمان که باید رقابتی خواهد بود، آن زمان که می‌تواند مشارکتی خواهد بود و در صورت لزوم خصمانه خواهد بود."

۲. در سند موقت امنیت ملی دوره بایدن با چین آمده است: "رقابت استراتژیک مانع همکاری باچین نیست و این امر به منافع ملی ایالات متحده منجر می‌شود- ما از همکاری دولت چین در مواردی مانند تغییر اقلیم، امنیت جهانی، کنترل تسلیحات و منع گسترش سلاح‌های هسته‌ای که سرنوشت ملی ما به هم پیوسته است، استقبال خواهیم کرد."

۳. ثبات در غرب آسیا نقطه اشتراک و همکاری پکن و واشنگتن؛ هرچند غرب آسیا به لحاظ استراتژیک از اولویت راهبردی برای چین برخوردار نیست اما چین خواهان بسط نفوذ خود در منطقه با استفاده از گسترش روابط دیپلماتیک و اقتصادی با کشورهای منطقه (از ج.ا.ا گرفته تا رژیم صهیونیستی) و به طور ویژه با کشورهای حاشیه خلیج فارس (به دلیل تامین بخش مهمی از نیازهای چین به انرژی) است. با توجه به عمیق تر بودن حضور چین در خلیج فارس در مقایسه به یک دهه قبل، ارزشی که پکن برای ثبات منطقه‌ای قایل است و هرگونه تنش یا درگیری در منطقه می‌تواند برای پکن هزینه ساز باشد، باعث شده در ارتباط

زمینه‌های همکاری است. هر دو کشور خواهان مهار آمریکا و محدود نمودن بازیگری این کشور بویژه در منطقه خلیج فارس هستند. البته در دو دهه گذشته الگوی رفتار چین از مدل کلی پرهیز از تنش‌های بی مورد در راستای پرهیز از آسیب منافع اقتصادی پیروی می‌کند. در عین حال این کشور بعنوان یکی از اعضای دائمی شورای امنیت همواره بر حل مسالمت آمیز پرونده هسته‌ای ایران (یا حل مسالمت آمیز بحران سوریه از طریق گفتگوهای میان طرفین در گیر) تأکید کرده است یا با وتوی قطعنامه‌های آمریکایی شورای امنیت در ارتباط با سوریه نوعی موازنه نرم را پیش رو قرار داده است اما به هیچ عنوان حاضر نیست هزینه چالش با آمریکا را بپردازد.

۳- روابط نظامی-امنیتی: روابط نظامی و فروش تسلیحات یکی از عواملی است که در ترکیب با امنیت انرژی، منافع چین را توجیه می‌کند. تجارت اسلحه و تکنولوژی دفاعی و موضوع مبادلات تسلیحاتی چین با کشورهای خارومیانه و بویژه ایران در این راستا قابل توجه است تا حدی که موجب حساسیت امریکا شده است به گونه‌ای که هشت کمپانی چینی را بدلیل کمک به ایران جهت بهبود و توسعه موشک‌های قاره پیمای تحریم نموده است باید گفت هدف چین در این رابطه فروش تسلیحات و کسب در آمد اقتصادی می‌باشد.

ملاحظات

- چین، بزرگترین کشور روستایی قاره آسیا که ۷۰۰ میلیون نفر از جمعیت این کشور در روستاها سکونت دارند، و یکی از استثمارشده‌ترین جوامع آسیایی در طول قرن ۱۹ و اوایل قرن ۲۰ می‌باشد. اما این کشور از اواخر دهه ۷۰ میلادی استراتژی بلند مدت خود را بر اساس تمرکز بر توسعه اقتصادی و تبدیل شدن به یک قطب اقتصاد و برابر نمودن رفاه مردم در شکل حداقلی با سطح رفاه جوامع توسعه یافته و در شکل حداکثری یک‌سازی در صحنه جهانی تدوین نمود زیرا رهبران کشور معتقد شدند سرمایه‌گذاری در حیطه اقتصادی به جهت ملموس‌تر شدن در زندگی روزمره و رؤیت کشورهای خارجی و در عین حال به لحاظ نهادینه و چند وجهی بودن پیامدهای آن مطلوب‌تر است. برای رسیدن به این هدف، این کشور، چراغ خاموش حرکت کرد و از دشمن‌سازی پرهیز نمود زیرا هدفش کاهش هزینه‌های حضور در جهان برای به حداکثر رسانیدن توسعه در قلمرو اقتصادی بود و این شیوه از هدر رفتن منابع جلوگیری می‌نمود.

- کشور چین، در حال حاضر به لحاظ نهادینه و چند وجهی بودن توسعه اقتصادی و سایر مولفه‌های قدرت و اتخاذ استراتژی‌های نوین، طبق برآوردهای نهادهای مالی جهان، در ۲۵ سال آینده به دومین اقتصاد برتر جهان تبدیل خواهد گردید و بعد از رسیدن

این روزنامه، چین با اظهار میزانی از ناامیدی در مورد خواسته‌های ایران، به همراهی با طرف‌های مقابل ایران پرداخته است.

نقش چین در توافق هسته‌ای ژنو

زمینه‌های حضور چین در توافق ژنو را باید از رهگذر این مولفه‌ها مورد بررسی قرار داد:

- ممانعت از انزوای ایران: کارکرد ایران بعنوان شریک اقتصادی، نیروی متوازن کننده در زیرسیستم خلیج فارس و به چالش گیرنده اصلی قدرت آمریکا در سطح منطقه، سبب شده است که چین از طرح‌های انزوای ایران استقبال چندانی نکند.

- احیای روابط اقتصادی قبل از تحریم: جایگاه نفت ایران در تأمین امنیت انرژی- تداوم تجارت آزاد میان دو کشور، افزایش حضور شرکت‌های نفتی و عمرانی در صنایع و بخش زیرساخت شرایطی را برای چین فراهم آورده است که به این ارزیابی برسد روابط اقتصادی با ایران در شرایط غیرتحریم سودمندتر است.

- توازن در روابط ایران و آمریکا: سیاست سنتی چین بعد از انقلاب اسلامی، مبتنی بر ایجاد توازن روابط با تهران- واشنگتن بوده است. اگرچه این رویکرد در مقاطعی با فراز و فرود همراه بوده است. از نظر چینی‌ها معادلات راهبردی غرب آسیا و شرق آسیا حوزه‌های بده و بستانی هستند که در آینده می‌تواند بعنوان ابزار چانه زنی در برابر مداخله آمریکا در بحران شرق آسیا موثر باشد.

زمینه‌های همکاری ج.ا.ایران و چین

۱- فرصت‌های اقتصادی: افزایش جایگاه ایران در توسعه آسیایی (انرژی- تجارت) ویژگی‌های ژئواستراتژیک و اقتصادی این منطقه، نقش مهمی در تقویت رویکرد توسعه آسیایی در صحنه سیاسی و اقتصادی دارد. این توسعه به مسائلی همچون امنیت انرژی، تجارت کالا و تکنولوژی، تبادل نیروی کار و سرعت بالای رشد اقتصادی در حوزه پاسیفیک و اقیانوس هند متمرکز است. لذا نوعی وابستگی متقابل بین جریان انتقال انرژی از خلیج فارس (دسترسی ۶۰ درصد ذخائر نفت و ۴۰ درصد ذخائر گاز جهان) به آسیا وجود دارد. منابع انرژی خلیج فارس موتور محرکه و توسعه و رشد اقتصادی کشورهایی چون چین (هند، ژاپن، کره و ...) تلقی می‌گردد. در مقابل تبادل کالا، خدمات و فناوری و نیروی کار از آسیای شرقی و جنوبی به این حوزه نقش مهمی در رشد و توسعه اقتصادی ایران (عربستان، امارات و قطر) داشته است.

۲- فرصت‌های سیاسی: پتانسیل ایران و چین برای افزایش نقش آفرینی و توان تأثیرگذاری در معادلات بین‌المللی از دیگر

فعلا نسبت به این نقض بی اعتنا بوده است. اما به نظر می رسد این نقطه قوت در صورت همراهی چین با سایر اعضای برجام به ویژه امریکا برای احیای آن، می تواند به نقطه فشار بر ایران تبدیل شود.

به نظر می رسد در برهه کنونی، گزینه اصلی واشنگتن برای فشار بر ایران برای متعادل کردن خواسته های خود در مذاکرات و افزایش احتمال احیای برجام، چین باشد. بایستی دید آیا چین حاضر است از این اهرم خود استفاده کند و آیا واشنگتن حاضر است ما به ازای این همراهی را به پکن بپردازد.

به یک بازیگر متمایز اقتصادی به ایفای نقش افزون امنیتی، خواهد پرداخت، هر چند این کشور در حال حاضر، نیز دومین بودجه دفاعی جهان را در اختیار دارد و به طور بی وقفه به بهبود وضعیت نیروهای استراتژیک و بازسازی ارتش خویش می پردازد.

● گفته می شود این کشور بعد از رسیدن به یک بازیگر متمایز اقتصادی دو گزینه خواهد داشت:

۱. جلوه گری محض در بعد اقتصادی صحنه بین المللی
۲. ایفای نقش امنیتی افزون بر نقش اقتصادی که تاریخ نشان داده کشوری که از آن سطح تکنولوژی برخوردار است که به موقعیت برجسته اقتصادی دست یابد محققا از بالقوگی بهره مند است که به یک قدرت نظامی تبدیل شود.

● شواهد نشانگر آن است که دولت چین هدف خود را رهبری جهان قرار داده است. چین بطور تخمینی از بودجه نظامی یکصد میلیارد دلاری برخوردار می باشد. (البته بودجه نظامی امریکا ششصد میلیارد دلار است - امریکا معتقد است این رقم اعلامی توسط چین واقعی نیست) بطور کلی، در صورتی قدرت نظامی ماهیت نافذ و نهادینه می یابد که مبتنی بر توسعه اقتصادی در وهله اول باشد. قدرت نظامی در صورتی که متکی به برجستگی اقتصادی نباشد تنها سبب ساز عقب ماندگی فرهنگی اجتماعی و رکود اقتصادی می شود. (مانند شوروی) در حال حاضر این کشور دومین بودجه دفاعی بزرگ جهان و بزرگترین ارتش دائمی را در اختیار دارد و هزینه های نظامی اش در ۲۰۱۳ تا حدود ۱۱۴/۶۷۶ میلیارد دلار افزایش یافته است و بطور بی وقفه، این کشور به بهبود وضعیت نیروهای استراتژیک، بازسازی ارتش و بویژه نیروی دریایی اقدام می کند و در فراهم آوردن انواع سامانه های تسلیحاتی برای برخی کشورها (از جمله ایران) که از بعد از ضد دسترسی مفید باشند و نیز انتقال تسلیحاتی فعال است. همچنین مشارکت های استراتژیک با کشورهای متنفذ (از جمله روسیه) در دستور کار قرار داده است. طبق تخمین ها تا ۲۰۲۵ مجموعه دفاعی چین به عظیم ترین نیروی نظامی دنیا تبدیل خواهد شد و هراسی از حمله نظامی نخواهد داشت زیرا از یکسو دارای جایگاهی جهانی است و از سوی دیگر دارای امکانات و منابع وسیع می باشد.

جمع بندی

پس از خروج امریکا از برجام و اعمال سیاست فشار حداکثری و کاهش منابع ارزی ایران، چین به منبع اصلی خرید نفت از ایران تبدیل شد. پس از ترامپ و در دولت بایدن تحریم ها کماکان پابرجا هستند؛ اما دولت بایدن برای ترغیب ایران به گفتگو علی رغم فشارها و انتقادهای جمهوری خواهان کنگره مبنی بر چشم پوشی دولت بایدن در برابر نقض تحریم های ایران توسط چین،

مؤسسه مطالعات راهبردی و دیپلماسی دفاعی
Institute of strategic studies
and defence diplomacy (ISSDD)

آدرس: تهران / سید خندان / خیابان شهید کابلی (دبستان)
ساختمان ولی امر (عج) / طبقه دهم / انتشارات مؤسسه مطالعات راهبردی و دیپلماسی دفاعی
info@issdd.ir - ۰۲۱-۸۸۴۶۹۳۲۶